

บทบาทของพระเจ้าอชาตศัตรูกับการปกครองมครรัฐ The role of King Ajatsatru in opposing the state of Magadh

พระครูปลัดทองใบ สุภาโส
Phrakhrupalad Tongbai Supapaso
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
Mahamakut Buddhist University Roi Et Campus
E-mail : Thongbail@gmail.com

บทคัดย่อ

พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 3 ที่ทรงปกครองแคว้นมคธ ซึ่งเป็นอาณาจักรที่มั่งคั่งรุ่งเรืองและเกรียงไกรด้านกองทัพ ตลอดรัชสมัยของพระองค์ได้ขยายอาณาจักรรวมเอาแคว้นวัชชีอันมีนามว่าเมืองสามัคคีแข็งแกร่งมาเป็นเมืองขึ้นได้ แม้ว่าเบื้องต้นพระองค์จะช่วงชิงบัลลังก์ปลงพระชนม์ชีพพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา ต่อมา เมื่อกลับใจได้พระองค์ทรงล้างความผิดนั้น ด้วยการทำหน้าที่บทบาทในฐานะที่ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จากการศึกษาพบว่า 1.บทบาททางอาณาจักร ทรงปกครองด้วยทศพิธราชธรรม จนทำให้พสกนิกรอยู่เย็นเป็นสุข 2.บทบาทด้านศาสนจักร ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอดจนสิ้นรัชสมัยของพระองค์

คำสำคัญ : บทบาท; พระเจ้าอชาตศัตรู; การปกครอง; มครรัฐ

Abstract

God is the third king who ruled Bihar. The kingdom is prosperous and prosperous in the army. The reign of his reign expanded his kingdom, including the city of Samaggi strong as a strong city. Although he was originally going to fight for the throne, King Pimpisara Then, when he repented, he washed the fault by acting as a god. According to studies, it has been found that The role of the kingdom ruled by the Thais. The second role is the role of the Religion kingdom. His patronage of Buddhism and the end of his reign.

Keywords : Role; King Ajatasatru; Governance; Magadh State

บทนำ

แคว้นมคธรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าพิมพิสาร ลุถึงสมัยพระเจ้าอชาตศัตรูเกิดความวุ่นวายในช่วงแรก เพราะการขึ้นมาปกครองของพระองค์เป็นการช่วงชิงราชสมบัติจากพระบิดา ทำให้มีการเคลื่อนไหวของเหล่าราชบริพารที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของพระองค์ แต่เมื่อทรงได้ฟังธรรมกับพระพุทธเจ้าแล้วทำให้พระองค์ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนา ทรงถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง อุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งแรก ฯลฯ

ในรัชสมัยของพระองค์ปกครองนั้น บทบาทที่โดดเด่นก็คือการรักษาความสงบให้ชาวมคธรัฐ แม้จะเป็นการปกครองด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระองค์ก็ทรงปฏิบัติธรรมนำประชาชนเจริญรอยตามเสด็จพ่อคือพระเจ้าพิมพิสารนั้น จนทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ส่งเสริมสนับสนุนกิจการทางพระพุทธศาสนา ทำให้มคธรัฐสมัยนั้นเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองช่วงระยะหนึ่ง มีพระอรหันต์มากมายอยู่จำพรรษาโปรดประชาชนจนชาวเมืองราชคฤห์ได้ดื่มด่ำในรสอมตธรรม แต่สิ่งที่พระองค์ทรงกระทำเพื่อบ้านเมืองก็คือการขยายอาณาจักร หลายครั้งมีพระประสงค์จะรวบรวมเอาแคว้นวัชชีมาเป็นแผ่นดินเดียวและพยายามจนสมพระราชหฤทัยหลังพุทธปรินิพพานไม่นาน

แต่กว่าที่จะเป็นพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เกรียงไกรได้ ต้องอดทนกับการรับเสวยผลของการกระทำอันหนักที่สุดในชีวิตคือการทำปิตุฆาต (ฆ่าพ่อ) ยุคพระองค์ต้องย้ายราชธานีจากความระทมทุกข์เพราะความผิดพลาดของพระองค์เอง สิ่งที่จะได้จากการศึกษาเรื่องนี้ก็คือเรื่องการคบคน การมีที่ปรึกษาที่ดีย่อมประสบความสำเร็จได้ทั้งทางคตโลกและคตธรรม ดังจะกล่าวถึงต่อไป

มคธคือ 1 ใน 5 แคว้นมหาอำนาจในสมัยพุทธกาล

1. แคว้นมหารัฐมคธ หรือ แคว้นมคธ เมืองหลวงชื่อ ราชคฤห์ กษัตริย์ผู้ปกครองคือ พระเจ้าพิมพิสาร ทรงปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาเมื่อพระราชโอรส คือ พระเจ้าอชาตศัตรูกระทำปิตุฆาต (ฆ่าพระราชบิดาตามคำยุยงของพระเทวทัต) และขึ้นเสวยราชย์เป็นกษัตริย์ปกครองสืบต่อมา พระองค์ทรงปกครองในระบอบเดิม หลังพุทธกาลเล็กน้อย พระเจ้าอชาตศัตรูทรงย้ายเมืองหลวงจากราชคฤห์ไปตั้ง ณ เมืองปาฏลีบุตร และรบชนะแคว้นวัชชี ได้แคว้นนี้เป็นเมืองขึ้น

2. แคว้นมหารัฐโกศล หรือ แคว้นโกศล เมืองหลวงชื่อสาวัตถี กษัตริย์ผู้ปกครองคือ พระเจ้ามหาโกศล และพระราชโอรส คือ พระเจ้าปเสนทิโกศล ปกครองสืบต่อมา พระเจ้ามหาโกศลเป็นกษัตริย์รุ่นเดียวกับพระเจ้าสุทโธทนะ แห่งแคว้นสักกะ (ราชวงศ์ศากยะ) ส่วนพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงเป็นพระสหายกับพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ มหาลิกแห่ง

แคว้นวัชชี พันธูละแห่งแคว้นมัลละ เจ้าชายสิทธัตถะแห่งแคว้นสักกะ (แคว้นสักกะเป็นเมืองขึ้นอยู่ในอาณาจักรปกครองของแคว้นโกศล)

3. แคว้นมหารัฐวังสะ หรือ แคว้นวังสะ เมืองหลวงชื่อโกสัมพี กษัตริย์ผู้ปกครองคือ พระเจ้าอุเทนกรุงโกสัมพี เป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญในสมัยพุทธกาล มีการติดต่อกับแคว้นโกศล แคว้นมคธ แคว้นมัลละ และแคว้นอวันตี

4. แคว้นมหารัฐอวันตี หรือ แคว้นอวันตี เมืองหลวงชื่ออุชเชนี กษัตริย์ผู้ปกครองคือ พระเจ้าจันทปโตโชติ เคยติดต่อกับแคว้นมคธ และทำสงครามกับแคว้นวังสะ

5. แคว้นมหารัฐวัชชี หรือ แคว้นวัชชี เมืองหลวงชื่อเวสาลี มีการปกครองแบบสามัคคีธรรม ซึ่งบางท่านเรียกว่าการปกครองแบบ สาธารณรัฐประชาธิปไตยยุคแรก แคว้นที่ใช้การปกครองแบบนี้มีในสมัยพุทธกาลมีหลายรัฐ เช่น แคว้นสักกะ แคว้นมัลละ เป็นต้น หลังสมัยพุทธกาลเล็กน้อย แคว้นวัชชีพ่ายแพ้แก่พระเจ้าอชาตศัตรู จึงถูกรวมการปกครองเข้ากับ แคว้นมคธแคว้นสักกะและศากยวงศ์ (พระมหาปรภาส ปรีชาโน, 2554 : 69)

ประวัติพระเจ้าอชาตศัตรู

เมื่อครั้งที่ยังอยู่ในพระครรภ์พระนางเวเทหิ พระนางประชวรพระครรภ์ อยากรสเสวยพระโลหิตของพระสวามี ด้วยความรักพระมเหสีและบุตรในครรภ์ พระองค์จึงร้องพระโลหิตของพระองค์ไปให้พระมเหสีเสวย ทางด้านโหราจารย์ทำนายว่าราชกุมารในครรภ์จะเป็นทำปิตุฆาต (ฆ่าพ่อ) พระนางเวเทหิจึงพยายามทำแท้งหลายครั้ง แต่ไม่สำเร็จ พระเจ้าพิมพิสารเมื่อทรงทราบก็ทรงห้าม พอประสูติมีพระนามว่า “อชาตศัตรู” แปลว่า ผู้ที่ไม่เป็นศัตรู (ไตชากุ อิคเคะ เขียน ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ แปล, 2538 : 79)

ฆ่าพ่อขึ้นครองบัลลังก์

ในวัยเยาว์ทรงเลี้ยงดูพระโอรสเป็นอย่างดี และทรงสถาปนาเป็นรัชทายาท เมื่อเข้าวัยรุ่นทรงมีสติปัญญาเฉียบแหลม แต่ก็ได้รู้จักกับพระเทวทัตที่กำลังจะแสวงหาผู้ที่จะมาช่วยตนปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า ซึ่งต้องการได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจทางบ้านเมือง และด้วยที่พระเจ้าอชาตศัตรูขาดประสบการณ์สามารถชักจูงได้ง่าย ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูเกิดความศรัทธาในพระเทวทัต ถูกเลี่ยมสอนว่าชีวิตคนเรานั้นไม่เที่ยงไม่แน่นอนว่าจะได้ครองราชย์สมบัติ จึงควรปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารเสียแล้วขึ้นครองราชย์แทน ส่วนพระเทวทัตจะปลงพระชนม์พระศาสดาและทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ (จ่านงค์ ทองประเสริฐ, 2551 : 123)

คบคิดกับพระเทวทัตจึงคิดฆ่าพ่อ

พระเจ้าอชาตศัตรูก็หลงเชื่อ พระองค์ก็ได้นำพระกริชมาแนบกับพระขงษ์ (แข้งขา) และห่มผ้าบดบังไว้ แล้วไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาที่ตำหนักเพื่อลอบปลงพระชนม์ แต่

องค์รัชก็ให้เห็นสังเกตความผิดปกติที่ขาของราชกุมารจึงขอตรวจค้นพระองค์ แต่ขอชาติ ศัตรราชกุมารก็เกิดความร้อนพระทัย จึงหันหลังกลับออกจากตำหนัก องค์รัชจึงสั่งให้ ทหารจับกุมและทำการตรวจค้นพระองค์จนพระกริชที่ซ่อนไว้ที่พระขม จึงแน่ใจว่าขอชาติ ศัตรราชกุมารกำลังจะลอบปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร จึงได้นำตัวพระราชกุมารไปให้ เหล่าเสนาอำมาตย์ตัดสินลงโทษ เหล่าเสนาอำมาตย์ก็ได้ไต่สวนกับพระราชกุมารจน พระองค์ยอมรับและตรัสว่าถูกพระเทวทัตยุยง ทำให้เหล่าเสนาอำมาตย์เกิดแตกแยกเป็น 3 พวก 3 ความเห็น พวกเสนาอำมาตย์แรกมีความเห็นว่าให้ควรประหารพระเทวทัต พระ ราชกุมาร และพร้อมด้วยภิกษุสาวกของพระเทวทัตเสีย พวกเสนาอำมาตย์ที่สองมี ความเห็นว่าให้ควรประหารพระเทวทัตและพระราชกุมารเท่านั้น ส่วนพวกเสนาอำมาตย์ที่ สามซึ่งนำโดยวัสสการพราหมณ์อำมาตย์มีความเห็นว่าไม่ควรประหารพระเทวทัต พระราชกุมาร และพร้อมด้วยภิกษุสาวกของพระเทวทัตใด ๆ และออกความเห็นำให้ นำ พระราชกุมารไปให้พระเจ้าพิมพิสารทรงตัดสิน (เสถียร โปธินันทะ, 2541 : 154)

พระเจ้าพิมพิสารถูกปลงพระชนม์

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบและสติความเห็นของเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งสาม พวก พระเจ้าพิมพิสารก็ได้ตรัสบอกพระเจ้าได้ให้สงฆ์ทำปกาสนียกรรมว่า การ กระทำของพระเทวทัตไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ มิได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นการกระทำของพระเทวทัตแต่เพียงผู้เดียวมิใช่ พระเจ้าพิมพิสารทรงได้ ปลดตำแหน่งแก่พวกเสนาอำมาตย์พวกแรก ลดตำแหน่งแก่พวกเสนาอำมาตย์ที่สอง และ ให้เลื่อนตำแหน่งแก่วัสสการพราหมณ์อำมาตย์และพวกเสนาอำมาตย์ที่สาม หลังจากนั้นพระ เจ้าพิมพิสารทรงตรัสถามพระราชโอรสว่าทำอย่างไรทำไม พระราชโอรสได้ตรัสตอบว่า ต้องการราชสมบัติ พระเจ้าพิมพิสารทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติมอบให้แก่ขอชาติศัตร ราชกุมาร เมื่อขอชาติศัตรราชกุมารได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าขอชาติศัตรแล้ว แต่พระ เทวทัตก็ยังยุยงพระเจ้าขอชาติศัตรอีกว่า แม้พระเจ้าพิมพิสารจะทรงสละราชสมบัติมอบ ให้แก่พระองค์ พระเจ้าพิมพิสารอาจจะมาแย่งชิงตำแหน่งคืนก็เป็นไปได้ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555 : 145)

พระเจ้าขอชาติศัตรสำนึกผิด

ทำให้พระองค์หลงเชื่อจึงมีรับสั่งให้จับพระเจ้าพิมพิสารไปจองจำขังในคุกและ ทรมานโดยวิธีการต่าง ๆ จนพระบิดาสิ้นพระชนม์ แต่หลังพระบิดาสิ้นพระชนม์ก็สำนึกได้ ว่าได้ทำกรรมอันหนักยิ่ง จึงทรงบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เพื่อลบล้างความผิดให้เจือจางลงไป บ้างและทรงปฏิญาณตนเป็นอุบาสกบริษัท ตั้งมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์ (พระมหา ประภาส ปรีชาโน, 2552 : 85)

ทรงประสงค์จะพบพระพุทธเจ้าแต่ทรงไม่กล้า

ในครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคประทับ ณ สวนอัมพวันของหมอชีวกโกมารภัจจ์ ใกล้พระนครราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ 1,250 รูป วันนั้นเป็นวันอุโบสถ 15 ค่ำเป็นวันครบ 4 เดือน ฤดูดอกโกมุทบาน ในราตรีเพ็ญพระจันทร์เต็มดวง พระเจ้าแผ่นดินมคธ อชาติศัตรุเวเทหิบุตร แวดล้อมด้วยราชอำมาตย์ประทับนั่ง ณ พระมหาปราสาทชั้นบนขณะนั้น พระองค์ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“ดูกรอำมาตย์ ราตรีมีดวงเดือนแจ่มกระจ่างนำรื่นรมย์หนอ ราตรีมีดวงเดือนแจ่มกระจ่าง ช่างงามจริงหนอ ราตรีมีดวงเดือนแจ่มกระจ่างนำชมจริงหนอ ราตรีมีดวงเดือนแจ่ม กระจ่างนำเบิกบานจริงหนอ ราตรีมีดวงเดือนแจ่มกระจ่าง เข้าลักษณะจริงหนอ วันนี้เราควรจะไปหาสมณะหรือพราหมณ์ผู้ใดดีหนอ ซึ่งจิตของเราผู้เข้าไปหาพึงเลื่อมใสได้”

ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว อำมาตย์ผู้หนึ่งจึงกราบทูลว่า “ขอเดชะท่านปุณณะกัสสป ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระองค์ท่านก็ยังทรงนิ่งอยู่ อำมาตย์อีกคนหนึ่ง จึงกราบทูลว่า “ขอเดชะท่านมักขลิโคศาล ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้วก็ยังทรงนิ่งอยู่ อำมาตย์อีกคนหนึ่งจึงกราบทูลว่า “ขอเดชะท่านอชิต เกสกัมพล ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้วก็ทรงนิ่งอยู่ อำมาตย์อีกคนหนึ่งจึงกราบทูลว่า “ขอเดชะ ท่านปฤชระ กัจจายนะ ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้วก็ทรงนิ่งอยู่ อำมาตย์อีกคนหนึ่งจึงกราบทูลว่า “ขอเดชะ ท่านสญชัย เวลัฏฐบุตร ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้วก็ทรงนิ่งอยู่ อำมาตย์อีกคนหนึ่งจึงกราบทูลว่า “ขอเดชะ ท่านนิครนถ์ นาฏบุตร ปรากฏว่าเป็นเจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ...” กราบทูลอย่างนี้แล้ว ก็ทรงนิ่งอยู่

สมัยนั้น หมอชีวกโกมารภัจจ์ นั่งนิ่งอยู่ในที่ไม่ไกลจากพระเจ้าอชาติศัตรุ เวเทหิบุตร จึงมีพระราชดำรัสกะหมอชีวก โกมารภัจจ์ว่า “ชีวกผู้สหาย เธอทำไมจึงนั่งเสียเล่า”

หมอชีวกโกมารภัจจ์ กราบทูลว่า “ขอเดชะ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประทับอยู่ ณ สวนอัมพวันของข้าพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ หมู่ใหญ่ประมาณ 1,250 รูป พระเกียรติศัพท์อันงามของพระองค์ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชา และจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรมดังนี้ เสิญพระองค์ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเกิด เห็นด้วยเกล้าฯ ว่า เมื่อพระองค์

เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระฤทัยพึงเลื่อมใสจึงมีพระราชดำรัสว่า “ชีวกผู้สหาย ถ้าอย่างนั้น ท่านจงสั่งให้จัดเตรียมช้างพาหนะไว้”

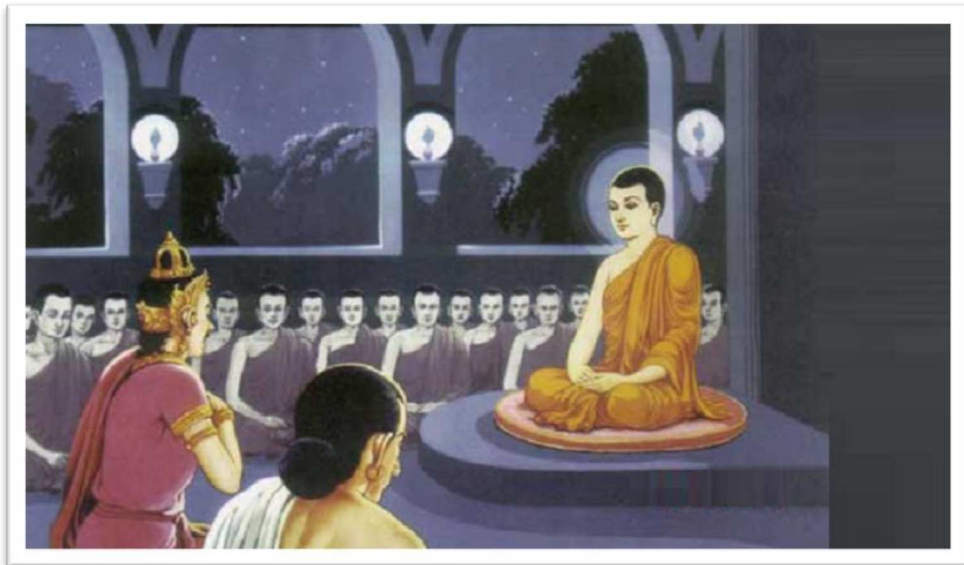
หมอชีวกรับพระราชโองการแล้ว สั่งให้กองพลเตรียมช้างพังประมาณ 500 เชือก และช้างพระที่นั่ง พร้อมแล้วได้ราบทูลเชิญเสด็จออกจากพระนครราชคฤห์ ด้วยพระราชนุภาพอย่างยิ่งใหญ่ เสด็จไปสวนอัมพวันของหมอชีวก โกมารภักจ พอโกไล้จะถึง พระเจ้าอชาตศัตรูเกิดทรงหวาดหวั่นครั้นคร้าม และ ทรงมีความสยดสยองขึ้น ครั้นทรงกลัว ทรงหวาดหวั่น มีพระโลมชาติชูชันแล้ว จึงตรัส กับหมอชีวก โกมารภักจว่า

“ชีวกผู้สหาย ท่านไม่ได้ลวงเราหรือ”

“ชีวกผู้สหาย ท่านไม่ได้หลอกเราหรือ”

“ชีวกผู้สหาย ท่านไม่ได้ล่อเรามาให้ศัตรูหรือ เหตุไฉนเล่า ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ตั้ง 1,250 รูป จึงไม่มีเสียงจาม เสียงกระแอม เสียงพึมพำเลย

หมอชีวก โกมารภักจกราบทูลว่า “ขอพระองค์อย่าได้ทรงหวาดหวั่นเกรงกลัวเลย พระเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้ลวงพระองค์ ไม่ได้หลอกพระองค์ ไม่ได้ล่อพระองค์มาให้ศัตรูเลย พระเจ้าข้า ขอเดชะ เชิญพระองค์เสด็จ เข้าไปเถิด ๆ นั้นประทีปที่โรงกลมยังตามอยู่

ลำดับนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนช้างพระที่นั่งไปจนสุดทาง เสด็จลงทรงพระดำเนินเข้าประตูโรงกลมแล้วจึงรับสั่งกะหมอชีวกโกมารภักจว่า

“ชีวกผู้สหาย ไหนพระผู้มีพระภาค”

หมอซีวก โกมารภัจจ์ กราบทูลว่า “ขอเดชะนั้นพระผู้มีพระภาค ประทับนั่งพึงเสากลาง
กลาง ผินพระพักตร์ไปทางทิศบูรพา ภิกษุสงฆ์แวดล้อมอยู่”

ลำดับนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ประทับยืน ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ทรงขำเลียงเห็นภิกษุสงฆ์หนึ่งสงบเหมือนห้วงน้ำใส ทรงเปล่งพระอุทานว่า

“ขอให้อุทยภัทท์กุมาร ของเราจงมีความสงบอย่างภิกษุสงฆ์เดี๋ยวนี้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ดูกรมหาบพิตร พระองค์ เสด็จมาทั้งความรัก”

พระองค์ทูลรับว่า “พระเจ้าข้า อุทยภัทท์กุมารเป็นที่รักของหม่อมฉัน ขอให้อุทย
ภัทท์กุมารของหม่อมฉันจงมีความสงบอย่างภิกษุสงฆ์เดี๋ยวนี้เถิด”

ลำดับนั้น ทรงอภิวาทพระผู้มีพระภาค แล้วทรงประนมอัญชลีแก่ภิกษุสงฆ์
ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้กะพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันจะขอทูลถามปัญหาบางเรื่องสักเล็กน้อย ถ้า
พระองค์จะประทานพระวโรกาสพยากรณ์ปัญหาแก่หม่อมฉัน”

พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “เชิญถามเถิด มหาบพิตร ถ้าทรงพระประสงค์”

หลังจากนั้น พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทูลถาม และพระพุทธองค์ทรงแสดง สามัญผล
สูตร พระเจ้าอชาตศัตรูแสดงพระองค์เป็นอุบาสก เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถาอย่าง
นี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กราบทูลพระดำรัสนี้กะ
พระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
หม่อมฉันนี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรมและพระสงฆ์ว่า เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระ
ภาคจงทรงจำหม่อมฉันว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป
โทษได้ครอบงำหม่อมฉัน ซึ่งเป็นคนเขลา คนหลง ไม่ฉลาด หม่อมฉันได้ปลงพระชนม์ชีพ
พระบิดาผู้ดำรงธรรม เป็นพระราชบิดาโดยธรรมเพราะเหตุแห่งความเป็นใหญ่ ขอพระผู้มีพระ
ภาค จงทรงรับทราบความผิดของหม่อมฉันโดยเป็นความผิดจริง เพื่อสำรวมต่อไป”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “จริง จริง ความผิดได้ครอบงำมหาบพิตรซึ่งเป็นคน
เขลา คนหลงไม่ฉลาด มหาบพิตรได้ปลงพระชนม์ชีพพระบิดาผู้ดำรงธรรม เป็นพระราชบิดา
โดยธรรม เพราะเหตุแห่งความเป็นใหญ่ แต่เพราะมหาบพิตรทรงเห็นความผิดโดยเป็น
ความผิดจริงแล้ว ทรงสารภาพ ตามเป็นจริง ฉะนั้น อาตมภาพ ขอรับทราบความผิดของ
มหาบพิตร ก็การที่บุคคลเห็นความผิด โดยเป็นความผิดจริงแล้วสารภาพตามเป็นจริงรับ
สังวรต่อไป นี่เป็นความชอบในวินัยของพระอรหันต์เจ้า”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พระเจ้าอชาตศัตรูได้กราบทูลลาว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าเช่นนั้นหม่อมฉันขอทูลลาไปในบัดนี้ หม่อมฉันมีกิจมาก มีกรณียะมาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ขอมหาบพิตรทรงสำคัญเวลา ณ บัดนี้เถิด”

เมื่อเสด็จจากไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูภิกษุทั้งหลาย พระราชาพระองค์นี้ถูกขุดเสียแล้ว พระราชาพระองค์นี้ถูกขจัดเสียแล้ว หากท้าวเธอจักไม่ปลงพระชนม์ชีพพระบิดาผู้ดำรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรมไซ้ ธรรมจักชุก ปราศจากธูลี ปราศจากมลทิน จักเกิดขึ้นแก่ท้าวเธอ ณ ที่ประทับนี้ทีเดียว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำเป็นไวยากรณ์นี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นชื่นชมยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล” (ที.สี.ข้อ 9-140, ที.อ.1/1/337-496)

พระราชาชาติศัตรูไม่ทรงบรรลุนิเวศน์ แต่ทรงบรรทมเป็นสุขและทรงยกเลิกการบำรุงพระเทวทัตพร้อมทั้งบริวาร ทรงสนับสนุนพระพุทธเจ้าตั้งแต่บัดนั้น และทรงกระทำกุศลใหญ่ ทรงรับอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งแรก

อรรถกถาว่า พระเจ้าชาติศัตรูสวรรคตแล้วเกิดในโลหกุมภินรก ตกอยู่เบื้องต่ำ 3 หมื่นปี(นรก) ถึงพื้นเบื้องล่างแล้วผุดขึ้นเบื้องบนอีก 3 หมื่นปีนรก เมื่อถึงการตกลงและผุดขึ้นอีกจึงจักพ้นได้ และในอนาคตจักได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อ ชิวติวิเสส (ที.อ. 1/1/496)

ราชวงศ์ปิตุฆาต

อรรถกถาว่า ในราชวงศ์ของพระเจ้าพิมพิสารนี้ เกิดเหตุการณ์ลูกฆ่าพ่อถึง 5 ชั่วรัชกาล คือ

1. พระเจ้าพิมพิสารถูกฆ่าโดยพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เป็นราชโอรส
2. พระเจ้าอชาตศัตรูถูกฆ่าโดยพระเจ้าอุทัยผู้เป็นราชโอรส
3. พระเจ้าอุทัยถูกฆ่าโดยพระเจ้ามหามุณฑิกะผู้เป็นราชโอรส
4. พระเจ้ามหามุณฑิกะถูกฆ่าโดยพระเจ้านรุฑะผู้เป็นราชโอรส
5. พระเจ้านรุฑะถูกฆ่าโดยพระเจ้านาคทาสะผู้เป็นราชโอรส

พวกชาวเมืองมคธเห็นว่าราชวงศ์นี้เป็นราชวงศ์ล้างตระกูล ไม่มีประโยชน์ที่จะให้ปกครองบ้านเมืองอีก จึงช่วยกันฆ่าพระเจ้านาคทาสะเพื่อล้มล้างราชวงศ์นี้ (ที.อ.1/1368-9)

เมื่อมีความเห็นผิดอาจทำผิดได้

เย ปมตดา ยถา มตา. ผู้ประมาท เหมือนคนตายแล้ว นับแต่วันที่พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งแคว้นมคธ พระราชาบิดาของพระเจ้าอชาตศัตรูสิ้นพระชนม์ พระองค์หลับพระ

เนตรลงด้วยความหวาดระแวงภัยทุกครั้ง ไม่อาจบรรทมหลับได้เลยไม่ว่ากลางคืนหรือกลางวัน ได้แต่ประทับนั่งเพื่อบรรเทาความง่วงเท่านั้น ส่วนพระนางเวเทหิ พระมารดาของพระเจ้าอชาตศัตรู ผู้เป็นขนิษฐาของพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงรู้สึกอดสูเกินกว่าจะอยู่ร่วมกับพระราชโอรสอศัตถ์ จึงเสด็จกลับไปประทับอย่างถาวร ณ กรุงสาวัตถี เมืองหลวงของแคว้นโกศล ต่อมาไม่นานก็สวรรคตด้วยความตรอมพระทัย เมื่อพระญาติและสหายของพระเจ้าพิมพิสาร ได้ทราบเรื่องความโหดร้ายทารุณและอศัตถ์ของพระเจ้าอชาตศัตรู ต่างก็พากันเคียดแค้นเป็นอย่างยิ่ง (จันทน์ ทองประเสริฐ, 2551 : 126)

พระเจ้าปเสนทิโกศลถึงกับทรงกรีธาทัพบุกยึดหมู่บ้านกาลิกคามของแคว้นมคธ ส่วนพระจันทรขีโชติแห่งแคว้นอวันตี ซึ่งเป็นแคว้นใหญ่ตั้งอยู่ตอนใต้สุดของมัชฌิมชนบท มีกรุงอุชเชนีเป็นเมืองหลวง ก็ทรงเตรียมทัพบุกมคธเช่นเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น เหล่าอำมาตย์ราชบริพารยังแตกความสามัคคีกันอีกด้วย พระเจ้าอชาตศัตรู จึงต้องผจญศึกทั้งจากภายในและภายนอกราชอาณาจักร หรือว่านี่คือนรกบนดินที่พระเจ้าอชาตศัตรูต้องเผชิญจากวิบากกรรมของตนที่ได้ทำไว้ พระองค์ทรงเป็นทุกข์มาก ไม่มีความสุขเลย ราตรีพระจันทร์วันเพ็ญคืนหนึ่ง

พระองค์ทรงประทับบนปราสาทชั้นบน ทรงหารื้อกับเหล่าอำมาตย์ว่า ราตรีอันงดงามเช่นนี้ ควรไปหาใครดี เหล่าอำมาตย์ต่างแสดงความคิดเห็น แต่พระองค์ไม่พอพระทัย เห็นหมอชิวโกมารภัจจ นายแพทย์ประจำพระพุทธเจ้า นิ่งเงียบ จึงถามหมอชิวโกท่านแนะนำให้เสด็จไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งพรรณนาพระคุณของพระพุทธเจ้าอย่างแจ่มแจ้ง จนพระเจ้าอชาตศัตรูพอพระทัย จึงเสด็จตามหมอชิวโกไปยังอัมพวันของหมอชิวโกในคืนนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่พอดี ระหว่างเสด็จพระราชดำเนิน ทรงหวาดระแวงเป็นอย่างมาก จนเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า จิตของพระเจ้าอชาตศัตรูก็ผ่องใสขอพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต เมื่อเสด็จกลับวังก็สามารถบรรทมได้ หลังจากพระองค์เสด็จกลับแล้ว

พระพุทธเจ้าตรัสกับคณะสงฆ์ว่า ถ้าพระเจ้าอชาตศัตรูไม่ได้กระทำปิตุฆาต การฟังธรรมวันนี้ ด้วยความที่มีปัญญาจะทำให้บรรลุน้อยน้อยไสรดาบัน แต่ที่พระองค์พลาดคืออะไร เพราะความหลงใหลหรือไม่ ผากไว้ให้ช่วยกันคิดพิจารณา ลาก ยศ สรรเสริญ เป็นสิ่งที่น่ากลัวหากไม่รู้จักมันดีพอ ราชบัลลังก์เป็นสิ่งที่น่าหลงใหล สำหรับผู้ไม่รู้ความจริง การเลือกครูบาอาจารย์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก โชคร้ายพระเจ้าอชาตศัตรูมีครูคือพระเทวทัต ผู้ทำลายพระพุทธเจ้า และยังยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูชิงราชบัลลังก์จากพระราชบิดาอีก (ไดชากู อเคเดะ เขียน ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ แปล, อ้างแล้ว หน้า 83)

ทุกข์ของพระองค์จบลงตรงที่ใด ไม่มีใครรู้ได้ นอกจากพระองค์เอง

บทสรุป

พระเจ้าอชาตศัตรูทรงปกครองการเมืองโดยตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมและราชสังควัตถุ ทำให้ประชาราษฎร์อยู่อย่างสงบสุข และยังมีแสนยานุภาพเป็นที่เกรงขามของแคว้นอื่น แต่ก็ไม่สามารถอุปสมบทหรือบรรลุนิพพานขั้นสูง เพราะการกระทำหนักคือปีติฆาต (ฆ่าพ่อ) พระองค์ทำนุบำรุงศาสนาพุทธด้วยดีโดยตลอดรัชสมัยของพระองค์ จนถูกพระโอรสของพระองค์เองรอบปลงพระชนม์ ดังที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น ชีวิตวัยหนุ่มพระองค์ทรงหลงผิดเพราะคบคิดกับพระเทวทัต กระทำกรรมอันหนัก แต่พอสำนึกผิดแล้วทรงกลับใจมาเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีปกครองด้วยธรรม หากเปรียบเทียบชีวิตของพระองค์เหมือนต้นไม้ก็คือ ต้นตรง กลางคด ปลายตรง จึงทำให้ได้แนวคิดจากเรื่องนี้ว่า การคบคนพาลจะพาไปหาผิด คบบัณฑิตจะพาไปหาผล เหมือนอุทาหรณ์จากเรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูนี้เอง

บรรณานุกรม

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2551). **พระพุทธเจ้ากับแผนการกู้อิสรภาพ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ไต่ซากู อีเคตะ เขียน ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ แปล. (2538). **พุทธประวัติพิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทส่องสยาม จำกัด.
- พระมหาประภาส ปรีชาโน. (2552). **อินเดีย เนปาล ดินแดนพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด.
- _____ . (2553). **มองพุทธให้เข้าใจใน 5 นาที**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธิงค์ ปียอนด์.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2555). **พุทธศาสนา : ทรรศนะและวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มติชน.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2541). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.